

Zmiany w prawie upadłościowym wprowadzone ustawą z 30.8.2019 r. – cz. I

► Aleksandra Machowska¹

Ustawą z 30.8.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw² wprowadzono rewolucyjne zmiany w postępowaniu upadłościowym, w szczególności w postępowaniu upadłościowym osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, ale wprowadzono także zmiany w zakresie: celów postępowania upadłościowego, instytucji sądu i sędziego-komisarza, roli i zadań syndyka, zgłaszania wierzytelności, systemu środków zaskarżenia, możliwych sposobów zakończenia postępowania upadłościowego osób fizycznych w ramach procedury oddłużenia, ponadto wprowadzono postępowanie konsumenckie o charakterze restrukturyzacyjnym. W części pierwszej opracowania omówione zostały zmiany obejmujące cele postępowania upadłościowego, zmiany instytucjonalne, zmiany w zakresie czynności syndyka, zmiany w zakresie zgłaszania wierzytelności, a także zmiany w zakresie środków zaskarżenia.

Wprowadzenie

Prawo upadłościowe stanowi specyficzną, rozległą – bo obejmującą swoim zakresem bardzo liczne zagadnienia i gałęzie prawa – dziedziną prawa już nie tylko gospodarczego, ale – od czasu wprowadzenia możliwości ogłoszenia upadłości również osób, które nie są przedsiębiorcami – szeroko pojętego prawa cywilnego. Różnorodność zagadnień, podlegających regulacji jego przepisów, szeroki zakres interesów, które ono chroni lub dotyka powoduje, że z niszowego prawa, znanego w zasadzie jedynie wąskiemu gronu specjalistów i praktyków, stało się nieomal przedmiotem powszechnego, także wręcz popularnonaukowego, zainteresowania, głównie właśnie ze względu na objęcie swoim zakresem również nie-przedsiębiorców. Ustawa z 2003 r.³, po okresie względnego spokoju, od 2009 r. podlega nieustannym zmianom, których rozległość oraz szybkość następowania nie ułatwiają ani stosowania przepisów tej ustawy, ani jej zrozumienia. Szczególnym upodobaniem ustawodawcy cieszy się tzw. upadłość konsumencka, czyli postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodar-

czej. Przepisy w tym zakresie, po wprowadzeniu po raz pierwszy tej instytucji do polskiego systemu prawa upadłościowego⁴, zmieniano dwukrotnie: w 2014 r.⁵ oraz obecnie. Przepisy PrUp, ogólnie, zmieniano wielokrotnie, często ustawami niezwiązanymi z prawem upadłościowym, przy czym najistotniejszych zmian dokonano w latach: 2009, 2012 i 2015.

Obecna zmiana PrUp, jest – można to śmiało powiedzieć – rewolucyjna i niezwykle obszerna, szczególnie w zakresie upadłości konsumenckiej, jak wyżej wskazano. W połączeniu z innymi ustawami, znacząco zmieniającymi przepisy prawa upadłościowego, których wejście w życie ma miejsce w 2020 r.⁶ dodatkowo zaciera ona przejrzystość i tak już nadmiernie skomplikowanych przepisów, zwłaszcza, że należy mieć w pamięci wszystkie dotychczas dokonywane zmiany, jako że do już toczących się postępowań stosuje się przepisy obowiązujące albo w czasie, gdy został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości, albo gdy ogłoszono upadłość⁷. Jakby mało było tych komplikacji, ZmPrUpU jest pełna nieścisłości, luk oraz wzajemnych sprzeczności. Ponadto, mimo nielicznych zmian, które można ocenić jako pożądane korekty dotychczasowych przepisów, wiele zmian, w mojej ocenie przeważająca część, to zmiany kontrowersyjne, nieprzemyślane i niekonsekwentne albo wręcz szkodliwe.

Ogólny obraz omawianej ustawy nowelizującej pozwala na dokonanie jej oceny jako najgorszej z dotychczas uchwalonych ustaw w zakresie prawa upadłościowego, niemal całkowicie pomijającej wyniki konsultacji publicznych, wprowadzającej zmiany wbrew jednoznaczniemu stanowisku różnych środowisk, związanych z prawem upadłościowym, w tym praktyków, a przede wszystkim – niedopracowanej oraz niespójnej z innymi dokonywanymi – w tym samym czasie zmianami prawa (w szczególności – zmiany Kodeksu postępowania cywilnego⁸). W efek-

¹ Ustawa o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 234, poz. 1572.

² Ustawa z 29.8.2014 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. z 2014 r. poz. 1306. Ustawa weszła w życie 31.12.2014 r.

³ Ustawa z 6.12.2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych, Dz.U. z 2019 r. poz. 55 ze zm. w poz.: 912, 1214, 1802 oraz ustawa z 4.4.2019 r. o zmianie ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r. poz. 912 ze zm. w poz.: 1495, 1802. Zmiany wprowadzone tymi przepisami nie są przedmiotem niniejszego opracowania.

⁴ Aby to ustalić, należy odwołać się do przepisów przejściowych każdej z ustaw zmieniających oraz do zawartych tam norm kolizyjnych.

⁵ Ustawa z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1469. Tytułem przykładu, art. 218a PrUp przewiduje, aby sąd, wyznaczając rozprawę, pouczył uczestnika postępowania niereprezentowanych przez profesjonalistę o treści art. 162, art. 206 § 2 pkt 3, art. 207, 217, 229 i 230 KPC w zakresie, który jest uzasadniony przedmiotem sprawy, która ma być rozpoznana na rozprawie. Tymczasem art. 207 KPC został uchylony z dniem 7.11.2019 r., art. 206 § 2 KPC nie zawiera obecnie punktów, a jego brzmienie zostało zmienione i nie niesie w sobie żadnej treści, o której należałoby pouczyć uczestników, wobec czego zasadne pozostaje jedynie pouczenie, w odpowiednim zakresie, o treści art. 162, 229 i 230 KPC. Ustawodawca nie skoordynował nawet zmian w samym PrUp; tytułem przykładu można wskazać art. 151 ust. 6 PrUp, dodany ustawą z 30.8.2019 r. (wchodzący w życie 24.3.2020 r.), oraz art. 152 ust. 4 PrUp, dodany ustawą z 6.12.2018 r. i wchodzący w życie 1.12.2020 r. Oba przepisy mają niemal identyczne brzmienie. Inny

¹ Autorka jest sędzią Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie.

² Dz.U. z 2019 r. poz. 1802. Ustawa wchodzi w życie, z wyjątkami, 24.3.2020 r.

³ Ustawa z 28.2.2003 r., t. jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm., pierwotnie do 1.1.2016 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze; dalej jako: PrUp.

cie, zamiast ujednoczyć orzecznictwo sądów upadłościowych, przyczyni się ona do jeszcze większej rozbieżności. Zamiast spowodować sprawniejsze i szybsze prowadzenie postępowań, spowoduje ich przedłużanie się⁹, a zamiast wyeliminować tzw. „turystykę upadłościową”, przyczyni się do jej dalszego rozwoju¹⁰.

Z uwagi na obszerność zmian, w niniejszym artykule najważniejsze z nich zostały zasygnalizowane i krótko omówione, z poświęceniem większej uwagi najbardziej kluczowym zmianom bądź zmianom, które modyfikują przepisy, nadając regulowanym przez nie instytucjom dotychczas niespotykany w polskim systemie prawnym charakter i kierunek.

Podstawowe kierunki zmian przepisów prawa upadłościowego zgodnie z ustawą z 30.8.2019 r.

Głównym celem regulacji ZmPrUpU jest tzw. upadłość konsumencka. Jednak poza tymi przepisami, zmieniono również przepisy Części pierwszej PrUp, dotychczas regulującej postępowanie upadłościowe prowadzone wobec przedsiębiorców, ale także – kwestie ogólne (cel postępowania) oraz instytucjonalne (w zakresie sądu i sędziego-komisarza, roli i zadań syndyka) i dotyczące systemu środków zaskarżenia:

- 1) **Zmiany w zakresie celu postępowania upadłościowego:**
Dokonano ujednoczenia celu postępowania upadłościowego prowadzonego w stosunku do osób fizycznych, niezależnie od tego, czy są to przedsiębiorcy, czy też nie.
- 2) **Zmiany w zakresie instytucji sądu i sędziego-komisarza:**
W tym zakresie zmiany są bardzo daleko idące, zrezygnowano bowiem z udziału sędziego-komisarza w uproszczonym postępowaniu upadłościowym konsumenckim, a także – wprowadzono możliwość pełnienia funkcji sędziego-komisarza przez referendarza.
- 3) **Zmiany w zakresie roli i zadań syndyka:**
Nowa, uproszczona upadłość konsumencka będzie w praktyce całkowicie prowadzona przez syndyka, jedynie z minimalnym udziałem sądu; również w upadłości „zwykłej”, prowadzonej zgodnie z przepisami Części pierwszej PrUp, zadania syndyka zostaną po-

przykład to zmiana treści art. 241 PrUp, kluczowego dla zmian w zakresie zgłoszeń wierzytelności, bez uwzględnienia, że na mocy ustawy z 6.12.2018 r. przepis ten zostanie uchylony z dniem 1.12.2020 r.

⁹ Jako przykład można tu wskazać chociażby rozszerzenie art. 74 (powództwo o wyłączenie z masy upadłości) na postępowania uproszczone konsumenckie, wprowadzenie nowego powództwa w toku postępowania upadłościowego na podstawie art. 125 ust. 3 PrUp (powództwo o uznanie rozdzielnosci majątkowej za skuteczną w stosunku do masy upadłości), przyjęcie rozwiązań, które nadal będą powodowały krążenie akt między wieloma sprawozdawcami (referendarz-wyznaczony sędzia-sąd), możliwość obligatoryjnego skierowania konsumenta do podjęcia, przed rozpoznaniem wniosku o ogłoszenie upadłości, próby zawarcia układu z wierzycielami i wiele innych.

¹⁰ Zob. także G. Kozub, Przegląd najważniejszych zmian w zakresie upadłości konsumenckiej przyjętych ustawą z 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i niektórych innych ustaw, „Doradca Restrukturyzacyjny” Nr 18(4)/2019, s. 39.

szerzone o obowiązek przyjmowania i weryfikowania zgłoszeń wierzytelności; ponadto – na syndyku będzie ciążył obowiązek prowadzenia akt postępowania uproszczonego, a w postępowaniu zwykłym – akt zgłoszeń wierzytelności.

- 4) **Zmiany w zakresie zgłaszania wierzytelności:**
Największa zmiana to sygnalizowane powyżej dokonywanie zgłoszeń bezpośrednio do syndyka, wprowadzenie obligatoryjnej opłaty ryczałtowej w przypadku spóźnionego zgłoszenia wierzytelności i jednoznaczne przesądzenie, w przypadku upadłości konsumenckiej uproszczonej, że zgłoszenia wierzytelności po złożeniu projektu planu spłaty pozostawia się bez rozpoznania; nadto, sprecyzowano w przepisach charakter zgłoszenia wierzytelności jako przerywającego bieg terminu przedawnienia, co wprawdzie wynikało z orzecznictwa Sądu Najwyższego, jednak nie znalazło wyrazu w treści przepisów, a stało się to obecnie konieczne ze względu na treść art. 123 § 1 KC.
- 5) **Zmiany w zakresie systemu środków zaskarżenia:**
Skoro w myśl nowych zasad to syndyk będzie weryfikował zgłoszenia wierzytelności, a w konsekwencji – także wydawał zarządzenie o zwrocie, konieczne stało się wprowadzenie do systemu środków zaskarżenia w prawie upadłościowym specyficznego środka, jakim jest skarga na zarządzenie syndyka, kierowana do sędziego-komisarza, co pozwala na zachowanie niezbędnej kontroli sądowej i ochrony słusznych praw wierzyciela; w uproszczonej upadłości konsumenckiej wprowadzono ponadto skargę na czynności syndyka.
- 6) **Zwiększenie liczby możliwych sposobów zakończenia postępowania upadłościowego osób fizycznych w ramach procedury oddłużenia.**
- 7) **Wprowadzenie do Części trzeciej PrUp postępowania konsumenckiego o charakterze restrukturyzacyjnym** (Tytuł VI – Postępowanie o zawarciu układu na zgromadzeniu wierzycieli przez osobę fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej).
- 8) **Zmiany w zakresie upadłości konsumenckiej:**
Zakres dokonanych zmian jest bardzo szeroki, praktycznie bowiem zmieniono nie tylko treść przepisów Części trzeciej, Tytułu V PrUp, ale także – sam model prowadzenia postępowania upadłościowego osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Obecnie postępowanie zmierzające do oddłużenia osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej może być prowadzone w jednym z trzech trybów:
 - a) na podstawie przepisów ogólnych dotyczących, co do zasady, przedsiębiorców z możliwością wykorzystania także procedury przygotowanej likwidacji;
 - b) w drodze zawarcia układu na zgromadzeniu wierzycieli, bez ogłaszania upadłości (postępowanie o charakterze restrukturyzacyjnym);
 - c) w uproszczonej procedurze upadłościowej przewidzianej w Tytule V Części trzeciej PrUp¹¹.

¹¹ Zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych ustaw (druk sejmowy 3480), s. 31; dostępne:

Dotychczasowe przepisy o postępowaniu upadłościowym prowadzonym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej stały się w efekcie przepisami o uproszczonym postępowaniu upadłościowym, prowadzonym wobec tzw. konsumentów¹², czyli osób fizycznych, które albo nigdy nie były przedsiębiorcami ani wspólnikami w spółkach prawa handlowego, albo najpóźniej dzień przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości „konsumenckiej” zostały wykreślone w właściwego rejestru (ewidencji działalności gospodarczej lub Krajowego Rejestru Sądowego w odniesieniu do wspólników), albo które nie były wpisane do właściwego rejestru przedsiębiorców, ale faktycznie wykonywały działalność gospodarczą – w okresie roku od zaprzestania jej prowadzenia, albo które prowadzą gospodarstwo rolne, a nieprowadzących jednocześnie innej działalności gospodarczej lub zawodowej. Natomiast, wobec możliwości prowadzenia postępowania upadłościowego „konsumenckiego” także według przepisów Części pierwszej PrUp (dalej: postępowanie zwykłe), oraz jednoznacznego wprowadzenia możliwości stosowania w każdym trybie upadłości konsumenckiej przepisów dotychczas stosowanych, z racji ich specyfiki, wyłącznie do przedsiębiorców (jak przygotowana likwidacja, tzw. *pre-pack*, art. 56a i n. PrUp¹³), konieczne jest zwięzłe omówienie w odpowiednim zakresie, także zmian przepisów o postępowaniu zwykłym.

Cel postępowania upadłościowego

Cele postępowania upadłościowego określa art. 2 PrUp i, o ile w przypadku upadłości przedsiębiorców celem podstawowym było zawsze zaspokojenie w jak najwyższym stopniu roszczeń wierzycieli, a jeśli racjonalne względy na to pozwolą – zachowanie dotychczasowego przedsiębiorstwa dłużnika (ust. 1), o tyle wobec osób fizycznych dodatkowym celem była możliwość oddłużenia, jednak tylko wówczas, gdy dłużnik był „rzetelny”. Odmienne przepisy regulowały cel postępowania w odniesieniu do osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej: należało je prowadzić tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a jeśli jest to możliwe – zaspokoić roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu. Podstawowym celem postępowania upadłościowego „konsumenckiego” było zatem oddłużenie, co wynikało z założeń ustawodawcy przyjętych w nowelizacji PrUp z 2014 r.¹⁴, że postępowanie upadłościowe wobec „konsumentów” powinno być postępowaniem „oddłużeniowym”, zaś jedynie subsydiarnie – w miarę możliwości – także prowadzić do zaspokojenia wierzycieli. ZmPrUpU dokonała

przesunięcia akcentów: każde postępowanie upadłościowe, niezależnie od podmiotu, wobec którego się toczy, w swoim zasadniczym założeniu powinno prowadzić przede wszystkim do **zaspokojenia wierzycieli** w możliwie najwyższym stopniu, a **oddłużenie jest celem równorzędnym**, nie zaś, jak dotychczas – pierwszorzędnym. Wbrew pozorom, to zmiana istotna, zrywa ona bowiem z dotychczasowymi „prokonsumenckimi” założeniami ustawy, a konkretne rozwiązania normatywne w tym zakresie konsekwentnie to potwierdzają¹⁵.

Zmiany instytucjonalne

Podstawowa zmiana polega na umożliwieniu pełnienia funkcji sędziego-komisarza referendarzom sądowym (art. 151 ust. 1a PrUp), odejście od zasady, że po ogłoszeniu upadłości w skład sądu nie może wchodzić sędzia-komisarz, z określonymi jednak wyjątkami, wyeliminowanie udziału sędziego-komisarza w uproszczonym upadłościowym postępowaniu konsumenckim oraz, w zakresie technicznym, rezygnacja z powoływania sędziego-komisarza w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości prowadzonej w oparciu o przepisy Części pierwszej PrUp – a tym samym – imiennie wskazywania go.

1. Referendarz sądowy jako sędzia-komisarz

Powierzenie funkcji sędziego-komisarza referendarzom sądowym wynika z uznania, że sędzia-komisarz „nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości, gdyż zasadnicza większość jego czynności sprowadza się do sprawowania nadzoru nad syndykem”¹⁶. Równocześnie w ust. 1b powołanego przepisu **doprecyzowano, że referendarz pełniący funkcję sędziego-komisarza nie może wykonywać określonych czynności, zastrzeżonych do kompetencji sędziego-komisarza**. Są to czynności wskazane w: **art. 57 ust. 3 i 4 PrUp** (wydanie zakazu opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez zezwolenia sędziego-komisarza), **art. 58 ust. 1–3 PrUp** (stosowanie środków przymusu wobec upadłego), **art. 63a PrUp** (rozstrzygnięcie wątpliwości co do tego, które z przedmiotów należących do upadłego wchodzi w skład masy upadłości), **art. 73 ust. 2 PrUp** (rozpoznanie wniosku o wyłączenie z masy upadłości), **art. 259 ust. 1 i 1a PrUp** (rozpoznanie sprzeciwu do listy wierzycielności, odstąpienie od przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka lub opinii biegłego, jeżeli świadek złożył zeznania albo biegły sporządził opinię w innym postępowaniu toczącym się przed sądem, sądem polubownym lub organem administracji), **art. 315** (wyłączenie określonych składników majątku

<http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=5804BB380B093F29C125840B002DD746>; dalej jako: uzasadnienie projektu ustawy.

¹² Potoczne pojęcie „konsumenta” w kontekście prawa upadłościowego, które przyjęło się jednak, z powodu krótszej nazwy, tak w literaturze, jak i w orzecznictwie, nie jest tożsame z definicją legalną konsumenta zawartą w art. 221 KC.

¹³ Które zresztą znacząco zmieniono.

¹⁴ Ustawa z 29.8.2014 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i na prawce, ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. z 2014 r. poz. 1306.

¹⁵ W szczególności możliwość odmowy oddłużenia, po przeprowadzeniu postępowania upadłościowego i w oparciu o bardzo nieostre kryteria.

¹⁶ Uzasadnienie projektu ustawy, s. 14, z powołaniem orzeczenia TK z 13.3.1996 r., K 11/95, OTK Nr 2/1996, poz. 9, s. 72. Podkreślić należy, że przytoczone orzeczenie TK zapadło na długo przed wejściem w życie ustawy – Prawo upadłościowe i na prawce z 2003 r., zatem dotyczy zupełnie inaczej ukształtowanej roli i zadań sędziego-komisarza, co świadczy o tym, że projektodawca z dużą determinacją poszukiwał oparcia dla swojego kuriozalnego pomysłu.